

**İQTİSADI İSLAHATLAR ELMİ TƏDQIQAT İNSTİTUTUNDA YERİNƏ YETİRİLMİŞ
ELMİ-TƏDQIQAT İŞLƏRİNİN REFERATİV TOPLUSU (2020-ci il üzrə)**

© İİETİ, Bakı, 2021

MÜNDƏRİCAT

ÖN SÖZ.....	4
PROQNOZLAŞDIRMA MODELLƏRİNİN METODOLOGİYASININ HAZIRLANMASI.....	5
KORONAVİRUS PANDEMİYASININ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINA EHTİMAL OLUNA BİLƏCƏK TƏSİRLƏRİNİN İQTİSADİ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	6
KORONAVİRUS (COVID-19) PANDEMİYASININ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINA TƏSİRLƏRİNİN TƏHLİLİ.....	6
REAL SEKTORUN MONİTORİNQİ MƏQSƏDİLƏ KONYUKTUR SORĞULARIN HAZIRLANMASI VƏ İCRA EDİLMƏSİ	7
DÖVLƏT İNVESTİSİYALARININ MAKROİQTİSADİ TƏSİRLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ	8
QƏNAƏTLİ İSTEHSAL METODLARI İLƏ BAĞLI MƏLUMATLANDIRMA TƏDBİRLƏRİNİN GÖRÜLMƏSİ (ANALİTİK VƏ TƏŞVİQ NƏŞRLƏRİNİN ÇAP EDİLMƏSİ)	8
REGIONAL İNNOVASİYA İNDEKSİNİN HESABLANMASI ÜZRƏ BEYNƏLXALQ METODOLOGİYALARIN ARAŞDIRILMASI VƏ ONLARIN ƏSASINDA AZƏRBAYCAN ÜÇÜN METODOLOGİYANIN HAZIRLANMASI	9
İNNOVASİYAYÖNÜMLÜ KLAŞTERLƏRİN AZƏRBAYCAN ÜÇÜN UYĞUN MODELİNİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ	9
KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIĞIN MÜFLİSLƏŞMƏ PROBLEMLƏRİNİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ VƏ TƏKLİFLƏRİN İŞLƏNMƏSİ	10
ÜMUMİ DAXİLİ MƏHSULUN GƏLİRLƏR ÜSULU İLƏ HESABLANMASI	10
AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA İSTEHSAL FAKTORLARININ MƏHSULDARLIĞI.....	11
İNTERNETDƏ QARABAĞ HADİSƏLƏRİ İLƏ BAĞLI MƏLUMATLARIN REALLIQ İNDEKSİ	11
İCMAL XARAKTERLİ İŞLƏR.....	12
BANKLARA UCUZ KREDİTLƏŞMƏYƏ GETMƏK SƏRFƏLİDİRMİ? (SİF-İN VƏSAİTLƏRİNDƏN İSTİFADƏ QAYDALARINA DƏYİŞİKLİKLƏR FONUNDA)”	12
SAHİBKARLIĞA DƏSTƏK MEXANİZMLƏRİNİN İQTİSADİ FƏALLIĞIN ARTMASINDA ROLU	12
İXRACIN TƏŞVİQİ ÜZRƏ GÜZƏŞTLƏRİN TƏTBİQ METODOLOGİYASI.....	13
VERGİ AZADOLMALARININ VƏ GÜZƏŞTLƏRİNİN LƏĞV EDİLMƏSİNİN, HABELƏ CARİ MALİYYƏ DƏSTƏKLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİNİN BÜTÖVLÜKDƏ İQTİSADİYYATA VƏ SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFINA TƏSİRİNİN ARAŞDIRILMASI.....	13

ÖN SÖZ

Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyinin İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu 55 illik böyük bir tarixə və zəngin ənənələrə malikdir. İnstitutda aparılan elmi-tədqiqatlar ölkəmizdə makroiqtisadi sabitliyin qorunması və tənzimlənməsinin həyata keçirilməsi, davamlı inkişafın təmin olunması, regionların və sahibkarlığın inkişafı, qeyri-neft sektorunun, əsas etibarilə onun ixrac potensialının artırılması məqsədi ilə iqtisadi sahələrin diversifikasiya olunmuş inkişafı, mənzil-kommunal və infrastrukturun inkişafı istiqamətləri üzrə aparılan uğurlu siyasətin hədəflərinə uyğunlaşdırılmaqla, bu istiqamətlərə müvafiq qısa, orta və uzunmüddətli proqnoz və planların tərtib olunması üzrə model və usulların işlənilməsinə yönəldilmişdir. İnstitut milli iqtisadiyyatın müxtəlif sahələrinin və regionların davamlı inkişafına dair elmi-tətbiqi tədqiqatların aparılması, koordinasiya edilməsi, kadr hazırlığının və tədrisinin təşkili istiqamətlərində geniş fəaliyyət göstərir.

2020-ci ildə də İnstitut əsas fəaliyyət istiqamətini Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2016-cı il 6 dekabr tarixli 1138 nömrəli Fərmanı ilə təsdiq edilmiş “Milli iqtisadiyyat və iqtisadiyyatın əsas sektorları üzrə strateji yol xəritələri”, Biznes mühiti və beynəlxalq reytinglər üzrə Komissiyanın Texnologiya və innovasiyalar üzrə işçi qrupunun 2020-ci il üzrə Fəaliyyət Planı, Dövlət Proqramlarının icrası çərçivəsində müvafiq tədbirlər əsasında, Nazirliyin müvafiq şöbələri və struktur bölmələri ilə razılaşdırılmaqla qurmuşdur.

Təqdim olunan referativ toplu İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutunun 2020-ci ildəki elmi-tədqiqat fəaliyyətinə həsr olunmuşdur. Topluda İnstitutda 2020-ci il üzrə yerinə yetirilmiş işlərin qısa xülasələri verilmişdir.

PROQNOZLAŞDIRMA MODELLƏRİNİN METODOLOGİYASININ HAZIRLANMASI

İcraya məsul rəhbər: Arzu Süleymanov

İcraçılar: Malik Mehdiyev, Elnur Ələkbərov, Rauf Musayev

Tədqiqat işinin yerinə yetirilməsi üzrə ilk olaraq dünya təcrübəsində və Azərbaycanda istifadə olunan əsas makroiqtisadi modellər təhlil edilərək sistemləşdirilmişdir. Eyni zamanda, göstəricilərin qiymətləndirmə üsulları, modellərin xüsusiyyətlərə görə təsnifləşdirilməsi aparılmışdır. Mövcud modellər güclü, zəif tərəfləri, eləcə də xüsusiyyətləri baxımından təhlil edilmiş, aparılan elmi araşdırmalar və təhlillərin nəticəsi olaraq praktik yanaşma metodologiyasını, üsullarını və əsas iqtisadi balansların təmin olunması prinsiplərini özündə ehtiva edən proqnozlaşdırma metodologiyası işlənib hazırlanmışdır. Bu metodologiya əsasında Excel proqramında ilkin proqnozlar işlənmişdir. Belə ki, İqtisadi İslahatlar Elmi-Tədqiqat İnstitutunda hazırlanmış proqnoz modeli vasitəsilə 1995-2017-ci illəri əhatə edən əsas makroiqtisadi göstəricilərin faktiki zaman sıraları nəzərə alınmaqla zaman sıralarının sadə ekstrapolyasiyaları ilə tarazlı iqtisadi balanslarla 2018-2030-cu illəri əhatə edən əsas makroiqtisadi göstəricilərin uzunmüddətli proqnozunun verilməsinə imkan verir. Eyni zamanda modeldə əsas makroiqtisadi göstəricilərin faktiki zaman sıralarını əlavə etmək, yeniləmək və əsas makroiqtisadi göstəricilərin uzunmüddətli proqnozunun zaman sıralarını artırmaq mümkündür. Bu baxımdan təqdim edilən model bütün iqtisadi situasiyalarda proqnozlaşdırma zamanı qarşıya çıxan problemləri həll etməyə yönəli hər hansı iqtisadi mülahizələri nəzərə almağa imkan verir. Əsas ekzogen göstəricilərin ayrıca olaraq proqnozlaşdırılması və alınan nəticələr əsasında əsas makroiqtisadi göstəricilərin balanslaşdırılmaqla proqnozlaşdırılması təklif edilən metodologiyanın əsasında dayanır. Belə yanaşma Covid-19 pandemiyası dövründə qısa zaman ərzində real sektorda hər bir sahənin fəaliyyət imkanlarını nəzərə almaqla digər sektorlara aid iqtisadi göstəricilərin proqnozlaşdırılmasına imkan verir. Praktiki yanaşma metodologiyası sadədir və proqnozlaşdırma prosesinin bütün mərhələlərində proqnozlaşdırmaya cəlb ediləcək kadrlar tərəfindən tam anlaşılacaq və başa düşüləndir. Metodologiya uzun zaman sıralarının işlənməsinə əsaslanan mürəkkəb iqtisadi riyazi tənliklər sistemini və mürəkkəb meyarlara cavab verən çoxsaylı ekonometrik tənliklərin qurulmasını nəzərdə tutmur, əksinə qısa zaman sıralarının sadə ekstrapolyasiyaları ilə tarazlı iqtisadi balanslarla proqnozlar verməyə imkan verir. Praktiki proqnozlaşdırma metodologiyasının məlumat bazası Milli Hesablar Sistemi, Tədiyyə balansı, Mərkəzi Bank və Dövlət büdcəsinin göstəricilərinə əsaslanır.

KORONAVİRUS PANDEMİYASININ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINA EHTİMAL OLUNA BİLƏCƏK TƏSİRLƏRİNİN İQTİSADİ QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

İcraya məsul rəhbərlər: *Arzu Süleymanov, Malik Mehdiyev*

İcraçılar: *Rauf Musayev, Elnur Ələkbərov*

Tədqiqat işi İqtisadiyyat Nazirinin 02 mart 2020-ci il tarixli F-15 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş “Koronavirus xəstəliyinin Azərbaycan Respublikasına ehtimal olunan təsirləri ilə bağlı İqtisadiyyat Nazirliyinin fəaliyyət istiqamətləri üzrə Tədbirlər Planı”nın 3.1 bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə aparılmışdır. İşdə dünyada baş vermiş pandemiyaların qısa xronologiyası verilmiş, koronavirus pandemiyasının iqtisadiyyata təsir mexanizmi araşdırılmışdır. Beynəlxalq təşkilatların COVID-19 pandemiyasının yaratdığı neqativ təsirlərlə bağlı gözləntiləri, eləcə də Dövlət Statistika Komitəsinin cari ilin yanvar-aprel ayları üçün açıqlanan sosial-iqtisadi inkişaf göstəricilərinin təhlili aparılmış, eyni zamanda Sahələrarası balans modeli əsasında simulyasiyalar edilərək pandemiyanın iqtisadi fəaliyyət sahələrinə təsirlərinə baxılmışdır. Koronavirus pandemiyasının təsirlərinə məruz qala biləcək ən çox ehtimal olunan sahələr olaraq 20 sahə seçilmiş və qiymətləndirmələr aparılmışdır. Koronavirus təhlükəsinə məruz qalan ən çox ehtimal olunan sahələr üzrə yerli və idxal məhsullarının strukturu verilmişdir. Hər bir sahə üçün idxalın minimum 10% və maksimum 50% azalması ssenarisi üzrə sahələrdə ümumi buraxılışın təsirə məruz qalaraq azalmasının tam iqtisadi təsirlərinə də baxılmışdır. Nəticə olaraq müəyyən edilmişdir ki, məhsul, iş və xidmətlərin istehsalı və bölüşdürülməsinin sahələrarası balans modeli əsasında hazırlanmış leontyevin tam xərclər əmsalları əsasında aparılmış simulyasiyalar göstərir ki, il ərzində koronavirus təhlükəsinə ən çox məruz qalan sahələrdə idxalın 10% və müvafiq olaraq 50% azalması ölkə iqtisadiyyatında ümumi buraxılışı 1091210 min manat və 5456051 min manat, son məhsulu (ÜDM) isə 571868 min manat və 2859341 min manat azalda bilər.

KORONAVİRUS (COVID-19) PANDEMİYASININ AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINA TƏSİRLƏRİNİN TƏHLİLİ

İcraya məsul rəhbər: *Elnur Ələkbərov*

İcraçılar: *Fərhad Mikayılov, Rauf Musayev*

Tədqiqat işi pandemiyanın yaratdığı şəraitdən irəli gələrək aparılmışdır. İşdə koronavirus infeksiyasının global iqtisadiyyata, o cümlədən Azərbaycan iqtisadiyyatına ehtimal olunan təsirləri araşdırılmışdır. Ölkə iqtisadiyyatının pandemiya dövründə makroiqtisadi göstəriciləri təhlil edilmiş, həmçinin müxtəlif beynəlxalq təşkilatların dünya və

Azərbaycan iqtisadiyyatı üçün gözlənilən proqnozları əksini tapmışdır. Müəyyən edilmiş ssenari əsasında yeni növ koronavirus xəstəliyinin Azərbaycan iqtisadiyyatına, xüsusilə də Ümumi Daxili Məhsula (ÜDM) təsirləri həm iqtisadi fəaliyyət növləri üzrə, həm də bütövlükdə iqtisadiyyat üzrə qiymətləndirilmişdir. Eyni zamanda, COVID-19 pandemiyasından ən çox zərər çəkən turizm sektoru üzrə ssenari qiymətləndirilməsi aparılmışdır.

REAL SEKTORUN MONİTORİNQİ MƏQSƏDİLƏ KONYUKTUR SORĞULARIN HAZIRLANMASI VƏ İCRA EDİLMƏSİ

İcraya məsul rəhbər: Arzu Hüseynova

İcraçılar: Elnur Ələkbərov, Təranə Salıfova, Afaq Qasımova

İqtisadiyyat Nazirliyində iqtisadi və sosial proqnozların işlənilib hazırlanmasının təkmilləşdirilməsi barədə İqtisadiyyat nazirinin 10 mart 2020-ci il tarixli F-21 nömrəli Əmri ilə “İqtisadi və sosial proqnozların hazırlanması işlərinin təkmilləşdirilməsinə və optimallığının daha da artırılmasına dair Tədbirlər Planı”nın 15-ci bəndinin icrasını təmin etmək məqsədilə hazırlanmışdır. İqtisadiyyatın real sektorunda gedən proseslərin izlənilməsi və monitorinqlərin aparılması məqsədilə statistik məlumatlara əlavə olaraq biznesin vəziyyətinin və onun inkişafının əsas tendensiyasının keyfiyyət qiymətləndirilməsi, iş fəaliyyətini məhdudlaşdıran amillərin və s. qiymətləndirilməsinə istiqamətlənməklə, iqtisadiyyatın müxtəlif sahələri üzrə işgüzar mühitin vəziyyəti və dinamikası haqqında informasiyanın təhlil edilməsi üçün investisiya bloku üzrə sorğu formaları hazırlanmış və konyuktur sorğular keçirilmişdir. Sorğuya müxtəlif iqtisadi fəaliyyət sahələri ilə məşğul olan sahibkarlıq subyektləri arasında aparılmışdır. Sorğular sahibkarlıq subyektlərinin 2020-ci ilin 1-ci, 2-ci və 3-cü rüblərindəki fəaliyyətlərini və növbəti rübdə gözləntilərinin nə olacağına istiqamətlənmişdir. Daha dəqiq desək, rəsmi açıqlanan statistik məlumatlara əlavə olaraq aparılmış sorğu biznesin vəziyyətinin və onun inkişafının əsas tendensiyalarının keyfiyyət qiymətləndirilməsi, iş fəaliyyətini məhdudlaşdıran amillərin və s. qiymətləndirilməsinə istiqamətlənmişdir. Cari ilin hər 3 rübündə aparılmış sorğu nəticələrinin təhlili əsasında “Real sektorun monitorinqinin təhlilinin nəticələrinə dair Arayış (2020-ci ilin I rübü üzrə)”, “Real sektorun monitorinqinin təhlilinin nəticələrinə dair Arayış (2020-ci ilin I və II rübü üzrə)” və “Real sektorun monitorinqinin təhlilinin nəticələrinə dair Arayış (2020-ci ilin III rübü üzrə)” hesabatlar hazırlanmışdır. İqtisadi subyektlərin sorğularda iştirak səviyyəsinin artırılması, sorğuların daha geniş iqtisadi subyekt kütləsinə çatdırılması və davamlılığını təmin etmək

məqsədlə 2020-ci ilin IV rübü üzrə sorğuların keçirilməsi yenidən işlənmiş onlayn platforma üzərindən aparılmaqdadır.

DÖVLƏT İNVESTİSİYALARININ MAKROİQTİSADI TƏSİRLƏRİNİN QIYMƏTLƏNDİRİLMƏSİ

İcraya məsul rəhbər: Arzu Süleymanov

İcraçılar: Malik Mehdiyev, Rauf Musayev

İş İqtisadiyyat nazirinin 25 fevral 2020-ci il tarixli F-8 nömrəli əmri ilə təsdiq edilmiş Tədbirlər Planının 2.2-ci bəndinin icrası istiqamətində həyata keçirilmişdir. İşdə dövlət investisiya qoyuluşlarının makroiqtisadi təsirlərinin qiymətləndirilməsi məsələlərinə baxılmışdır. Bu məqsədlə, dövlət investisiya qoyuluşlarının iqtisadi sahələr üzrə təsirlərini qiymətləndirməyə imkan verən sahələrarası balans modeli və onun müxtəlif modifikasiya modellərindən istifadə olunmuşdur. Qeyd olunan modellər Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin (DSK) rəsmi olaraq təqdim etdiyi 2016-cı ilin ehtiyat istifadə cədvəlləri ilə hazırlanmış məhsul və xidmətlərin istehsalı və bölüşdürülməsinin sahələrarası balans cədvəlləri əsasında empirik olaraq işlənmişdir. Dövlət investisiya qoyuluşlarının 2016-2020-ci illəri əhatə edən illik məlumatları ekzogen olaraq daxil edilmişdir. Bu məlumatlar ilk öncə emal edilərək iqtisadi fəaliyyət növləri qruplaşdırılmışdır. Qiymətləndirmələr iki ssenari (1) 2016-2019-cu illər və (2) 2020-ci il üzrə ayrılıqda yerinə yetirilmişdir. Nəticədə hər bir iqtisadi fəaliyyət sahəsi və ümumilikdə iqtisadiyyat üzrə ümumi buraxılışların və yeni yaranan iş yerlərinin sayı müəyyən edilmişdir.

QƏNAƏTLİ İSTEHSAL METODLARI İLƏ BAĞLI MƏLUMATLANDIRMA TƏDBİRLƏRİNİN GÖRÜLMƏSİ (ANALİTİK VƏ TƏŞVİQ NƏŞRLƏRİNİN ÇAP EDİLMƏSİ)

İcraya məsul rəhbər: Nərminə Quliyeva

İcraçılar: Günel İbrahimli

İş "Azərbaycan Respublikasının ağır sənaye və maşınqayırmanın inkişafına dair Strateji Yol Xəritəsi" üzrə təfəssilatlı tədbirlər planının 1.1.1 bəndinin 6-cı altbəndinin icrası istiqamətində yerinə yetirilmişdir. Tapşırıqın icrası ilə bağlı ötən il hazırlanmış və çap olunmuş "Qənaətli istehsal üsulları: tam zamanında istehsal (Just-In-Time)", "Qənaətli istehsal üsulu "Altı Sigma" - maarifləndirici məlumatları özündə əks etdirən kitabçaların davamı olaraq "Qənaətli istehsal

üsulları: Poka-Yoke” və “Qənaətli istehsal üsulları: İstehsalın “dartıcı” sistemi (“PULL” production)” adlı kitabçalar hazırlanmışdır. Kitabçalarda qənaətli istehsal metodlarının xərcləri və istehsal müddətini azaldan və proseslərdəki tullantıları aradan qaldıraraq keyfiyyətin artırılması məsələləri əks etdirilmişdir.

REGIONAL İNNOVASIYA İNDEKSİNİN HESABLANMASI ÜZRƏ BEYNƏLXALQ METODOLOGİYALARIN ARAŞDIRILMASI VƏ ONLARIN ƏSASINDA AZƏRBAYCAN ÜÇÜN METODOLOGİYANIN HAZIRLANMASI

İcraya məsul rəhbər: *Təranə Salıfova*

İcraçılar: *Afaq Qasımova*

Tədqiqat işində regional innovasiya aktivliyin qiymətləndirilməsinin nəzəri-metodoloji əsasları işlənmiş, regionun innovativ inkişaf səviyyəsini qiymətləndirmək və müqayisə aparmaq üçün beynəlxalq təcrübədə istifadə olunan yanaşmalar nəzərdən keçirilmişdir. Nəzərdən keçirilmiş hər bir metodologiyada indeksin hesablanması üçün istifadə olunan göstəricilər sistemi, qiymətləndirmə metodları müqayisəli şəkildə təhlil edilmişdir. İşdə, həmçinin Avropa Birliyinin 11 ölkəsi - Avstriya, Almaniya, Almaniya, Böyük Britaniya, Danimarka, Fransa, Finlandiya, İrlandiya, İsveç, Çexiya, Rusiya üzrə məhz hədəf göstəricilərin əks olduğu innovasiya strategiyaları seçilmiş və təhlil edilmişdir. Tədqiqat işində Cənubi Qafqaz regionuna daxil olan ölkələrin “Global Innovation Index (GII)-2019” verilənlərinə görə innovasiya sahəsində rəqabət üstünlüklərini əks etdirən göstəricilər, həmçinin ölkələrin innovasiya sisteminin güclü və zəif tərəfləri müəyyən edilmişdir. Aparılan elmi araşdırmalar və təhlillərin nəticəsi olaraq Azərbaycana uyğun yeni metodologiya təklif edilmişdir.

İNNOVASIYAYÖNÜMLÜ KLASTERLƏRİN AZƏRBAYCAN ÜÇÜN UYGUN MODELİNİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ

İcraya məsul rəhbər: *Nərminə Quliyeva*

İcraçılar: *Gülnarə Səlimova, Şəkər Mustafayeva*

Tədqiqat işinin icrası çərçivəsində “İnnovasiya tipli iqtisadiyyatın təşəkkülü şəraitində effektiv klaster modellərinin təhlili (Xarici tədqiqatçıların klaster modellərinin təhlili - Beynəlxalq təcrübə)” aparılmışdır. Buna uyğun olaraq xarici tədqiqatçılardan Ö. Sölvell, E. Feserin, K. Ketels və C. Lindkvist, D. L. Napolski, Ö. Sölvell, K. Ketels – Qıf modelləri öyrənilmiş və təhlil edilmişdir. Klaster modellərinin təhlili nəticəsində klasterin formalaşmasına və inkişafına təsir göstərə

biləcək əsas struktur elementlərini və onların qarşılıqlı əlaqələri müəyyən edilmişdir. Azərbaycanda regionların iqtisadi inkişaf məqsədləri üçün klaster inkişafının effektivliyinə təsir edən amillər araşdırılmış, klasterin əsas iştirakçıları müəssisə-elm-dövlət orqanları arasında klasterdaxili əlaqələrin formalaşmasına və intensivləşdirilməsinə, habelə klasterlərin institusionallaşdırılması proseslərinin əhəmiyyəti vurğulanmış və müvafiq təkliflər hazırlanmışdır.

KİÇİK VƏ ORTA SAHİBKARLIĞIN MÜFLİSLƏSMƏ PROBLEMLƏRİNİN MÜƏYYƏN EDİLMƏSİ VƏ TƏKLİFLƏRİN İŞLƏNMƏSİ

İcraya məsul rəhbər: Ülkər Salıfova

İcraçılar: Fərhad Mikayılov, Aliya Şabanova

Tədqiqat işində beynəlxalq təcrübə (Türkiyə və Rusiya) əsasında kiçik və orta sahibkarlığın üstünlükləri və çatışmamazlıqları, müflisləşmə problemləri və müflisləşmənin səbəbləri müəyyən edilmiş, KOS-ların müflisləşmə riskini azaltmağın həll yolları araşdırılmışdır. Bu həll yollarına aktivlərin qaytarılması, ümumi borc nisbəti, iflas olma ehtimalını qiymətləndirmək üçün ekonometrik modellərdən istifadə və s. daxildir. İşdə KOS subyektlərinin müflisləşmə məsələlərinə maliyyə və hüquqi cəhətdən yanaşmalar, müflisləşmə probleminə daxili və xarici mühit amillərinin təsirləri müəyyən edilmişdir. Həmçinin, ölkənin kredit bank sisteminin KOS-ların müflisləşmə probleminə təsiri araşdırılmışdır. Aparılan araşdırma və təhlillər nəticəsində böhran vəziyyətinin mümkün səbəblərinin kompleks diaqnostikası aparılmışdır. KOS-ların müflisləşməsi səbəblərinin aradan qaldırılması istiqamətində təklif və tövsiyələr işlənmişdir.

ÜMUMİ DAXİLİ MƏHSULUN GƏLİRLƏR ÜSULU İLƏ HESABLANMASI

İcraya məsul rəhbər: Arzu Hüseynova

İcraçılar: Malik Mehdiyev, Arzu Süleymanov, Elnur Ələkbərov

ÜDM-in gəlirlər üsulu ilə hesablanması zamanı toplanmalı olan məlumatların qısa xarakteristikası verilmiş, ümumi əlavə dəyərin tərkibi müəyyən edilmişdir. Dəyər üsulu ilə əlavə dəyərin və ümumi daxili məhsulun hesablanması formulu hazırlanmışdır. Tapşırıqın yerinə yetirilməsi üçün lazım olan məlumat bazası vergi ödəyicilərinin avtomatlaşdırılmış bazasından toplanacaqdır. Əsas məlumat mənbəyi müxtəlif vergi bəyannamələri üzrə təqdim edilmiş məlumatlardan ibarətdir. Toplanmış məlumatlar gəlirlər üsulu ilə toplanaraq işdə qeyd edilən formatdakı alqoritmlə ÜDM hesablanacaqdır. Məlumatlar 2010-2019-cu illəri əhatə edəcəkdir. Sonda 2010-2019-cu illərin məlumatları əsasında zaman sıraları təhlil ediləcək,

artım templəri rəsmi statistikadakı artım templəri ilə müqayisə ediləcək, dəyər ifadəsində həm ümumi, həm də tərkib elementləri üzrə ÜDM müqayisə ediləcək və proqnoz üçün trendlər hesablanacaqdır.

AZƏRBAYCAN İQTİSADİYYATINDA İSTEHSAL FAKTORLARININ MƏHSULDARLIĞI

İcraya məsul rəhbər: Arzu Süleymanov

İcraçılar: Malik Mehdiyev, Rauf Musayev

Tapşırığın icrası ilə bağlı əmək dəyər nəzəriyyəsi və marjinalist nəzəriyyələri baxımından qiymətləndirmə metodologiyaları nəzərdən keçirilmişdir. İşdə Ümumi buraxılışın və ÜDM-in istehsal faktorlarından asılılığı istehsal funksiyaları empirik qiymətləndirilmişdir. İstehsal faktorları kimi iqtisadiyyatda məşğul əhalinin sayı və əsas istehsal fondlarının dəyəri əsas götürülmüşdür. Hazırlanmış məlumat bazası əsasında faktorların məhsuldarlığı Kobb-Duqlas istehsal funksiyasından istifadə etməklə qiymətləndirilmiş və Eviews 7 proqram paketinin vasitəsilə müvafiq model qurulmuşdur.

İNTERNETDƏ QARABAĞ HADİSƏLƏRİ İLƏ BAĞLI MƏLUMATLARIN REALLIQ İNDEKSİ

İcraya məsul rəhbər: Arzu Hüseynova

İcraçılar: Elnur Ələkbərov, Afaq Qasımova

Araşdırmada rəqəmsallaşmanın inkişaf etdiyi dövrdə informasiya həcmnin böyüməsi və böyük həcmli məlumatların emalının yeni üsullarının tətbiqi məsələlərinə baxılmış, müasir proqram təminatından istifadə edilərək böyük həcmli məlumatlar intellektual üsullar vasitəsi ilə təhlil edilmiş, Azərbaycanda intellektual üsulların tətbiqi problemləri göstərilmişdir. Təhlil obyektii olaraq Azərbaycan üçün aktual olan Qarabağ mövzusu götürülmüşdür. Müxtəlif intellektual təhlil proqramlarından istifadə edərək göstərilən mövzuda informasiya axını, axtarış nəticələri və s. təhlil edilmiş, "İnternetdə məlumatın reallıq indeksi" hesablanmışdır. Hər səhifədə "Qarabağ" hadisələrinə aid olan məlumatları bir-bir qiymətləndirdikdən sonra "İnternetdə məlumatın reallıq indeksi" hesablanmışdır. Mangools (<https://app.kwfinder.com/>) proqramı vasitəsilə müəyyən olunmuş populyar informasiya mənbələrində məlumatların hər biri reallığa "neqativ", "pozitiv" və "neytral" nöqtəyi-nəzərindən təhlil edilmişdir. Müəyyən edilmişdir ki, "neytral" hesab edilən informasiyaların çox hissəsi reallıqdan daha çox neqativliyə yönümlüdür.

İCMAL XARAKTERLİ İŞLƏR

BANKLARA UCUZ KREDİTLƏŞMƏYƏ GETMƏK SƏRFƏLİDİRMİ? (SİF-İN VƏSAİTLƏRİNDƏN İSTİFADƏ QAYDALARINA DƏYİŞİKLİKLƏR FONDUNDA)”

İcmal xarakterli araşdırmada bank kreditlərinin faiz dərəcəsinə təsir edən amillər, ölkəmizdə faiz dərəcəsinin yüksək olmasının səbəbləri, Azərbaycan Respublikası Sahibkarlığın İnkişafı Fondunun vəsaitlərindən istifadə etməklə binesə verilən kreditlər üzrə müvəkkil kredit təşkilatlarının tətbiq etdikləri illik faiz dərəcəsinin 4 faizdən aşağı müəyyən edilməsi həmin kredit təşkilatları üçün səmərəli olub-olmamasının müəyyən edilməsi istiqamətində tədqiq edilmişdir. Belə ki, kredit faiz dərəcəsinə təsir göstərən amillər kimi - cəlb edilən depozitlərin faiz dərəcələri və bankın cəlb etdiyi vəsaitlərdə depozitlərin çəkisi, mərkəzi bankların uçot faiz dərəcəsi, banklararası kreditlər və ölkədənənar cəlb edilən vəsaitlər, qiymətli kağızlar və törəmə maliyyə alətlərində (derivativlər) kredit təşkilatlarının iştirakı, bankların əməliyyat xərcləri və fintexdən istifadə göstəricisi, problemli kreditlərin kredit portfelində çəkisi qruplaşdırılmışdır. Həmçinin, araşdırmada ölkədə kredit faiz dərəcəsinin yüksək olmasına birbaşa təsir edən amillər də öz əksini tapmışdır.

SAHİBKARLIĞA DƏSTƏK MEXANİZMLƏRİNİN İQTİSADI FƏALLIĞIN ARTMASINDA ROLU

İcmal xarakterli araşdırmada pandemiya dönəmində dövlətin iqtisadi aktivliyin qorunması istiqamətində həyata keçirdiyi sahibkarlığa dəstək mexanizmləri təhlil edilmiş, cari ilin ilk 4 ayında bir sıra iqtisadi sahələr üzrə inkişaf göstəricilərinə baxılmış, pandemiyaadan ən çox ziyan çəkən sahələr kimi turizm, nəqliyyat, ictimai iaşə xidmətləri nəzərdən keçirilmişdir. Bütün bunlara baxmayaraq, dövlət tərəfindən pandemiyaadan zərər çəkən iqtisadi fəaliyyət sahələrində çalışan muzzdlu işçilərin əmək haqqının müəyyən hissəsinin ödənilməsi, fərdi (mikro) sahibkarlıq subyektlərinə maliyyə dəstəyinin göstərilməsi və s. proqramlar ölkədə biznes fəallığının və əhalinin maddi rifahının qorunmasına yönəlmişdirsə, cari ilin sonunadək davam edəcək vergi güzəştləri və tətilləri isə işgüzar fəallığın artırılmasına və inkişafına yardım edəcəkdir.

İXRACIN TƏŞVİQİ ÜZRƏ GÜZƏŞTLƏRİN TƏTBİQ METODOLOGİYASI

Hazırda yerli məhsulların dünya bazarında rəqabətqabiliyyətliliyini qorumaq məqsədilə bir sıra dövlət güzəştləri tətbiq edilməkdədir. Güzəştlərin tətbiqi zamanı qarşıya çıxan çətinliklərdən biri dövlət dəstəyinə olan ehtiyacın kəmiyyətə qiymətləndirilməsidir. Hər hansı məhsulun ixracı ilə bağlı dövlət dəstəyinə olan ehtiyac məhsulun istehsalı ilə əlaqədar investiyaya olan tələb və yaxud həmin məhsulun istehsalına çəkilən xərcləri əhatə edə bilər. Ümumiyyətlə hər bir investisiya layihəsi müəyyən meyarlara cavab verdiyi halda reallaşır. Bu məqsədlə də, İnstitut tərəfindən tədqiqat işi yerinə yetirilərək ixracın təşviqi üzrə güzəştlərin tətbiqi araşdırılaraq metodoloji yanaşma verilmişdir. İlk öncə mövcud dəstək paketləri sistemləşdirilərək təhlil edilmiş, daha sonra tətbiq edilən dəstək paketlərinin iqtisadi fəaliyyət sahələrinə təsir istiqamətləri üzrə qruplaşdırılması həyata keçirilmiş və sonda ümumiləşdirilmiş təkliflər verilmişdir.

VERGİ AZADOLMALARININ VƏ GÜZƏŞTLƏRİNİN LƏĞV EDİLMƏSİNİN, HABELƏ CARİ MALİYYƏ DƏSTƏKLƏRİNİN TƏKMİLLƏŞDİRİLMƏSİNİN BÜTÖVLÜKDƏ İQTİSADİYYATA VƏ SAHİBKARLIĞIN İNKİŞAFINA TƏSİRİNİN ARAŞDIRILMASI

Vergi azadolmalarının və güzəştlərinin ləğv edilməsinin, habelə cari maliyyə dəstəklərinin təkmilləşdirilməsinin bütövlükdə iqtisadiyyata və sahibkarlığın inkişafına təsirinin araşdırılması barədə göstəriş verilmişdir. Bu məqsədlə də, təhlilin elmi-metodoloji əsasları verilmiş, qısa müddətli dövr üçün kənd təsərrüfatının inkişafında müşahidə edilən əsas problemlər ümumiləşdirilmiş, uzun müddətli dövr üçün kənd təsərrüfatının inkişafına xas olan xüsusiyyətlər ortaya qoyulmuş və tədqiqat problemi üzrə ölkənin spesifik xüsusiyyətləri təhlil edilmişdir. Qiymətləndirmə zamanı ekonometrik metodlardan istifadə edilmişdir. Bu məqsədlə rəsmi statistika məlumatları əsasında qurulacaq modellər üçün 2001-2012-ci illərin zaman sıraları işlənilib hazırlanmışdır. İqtisadi nəzəriyyəyə müvafiq olaraq qısa və uzun müddətli problemlərin mövcudluğunu qiymətləndirmək üçün səbəb nəticə əlaqələri seçilmiş və qurulacaq modellərin regressiya tənlikləri nəzəri olaraq formaləşdirilmişdir.

Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi

İqtisadi İslahatlar Elmi Tədqiqat İnstitutu

Həsən Bəy Zərdabi Prospekti, 88a, AZ1122, Bakı şəhəri, Azərbaycan Respublikası,

Tel.: +99412 4308933, **Faks:** +99412 4300215,

İnternet səhifə: www.ier.az